

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سازمان اطلاعات و آمار علمی ایران
توسعه و ارتقاء

دانشگاه قم
دانشکده الهیات و معارف اسلامی
پایان نامه کارشناسی ارشد فقه و مبانی حقوق اسلامی

۱۳۸۲ / ۴ / ۵

موضوع:

حقوق جنین در فقه امامیه و تطبیق آن با قوانین موضوعه ایران

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر سیدعلی اصغر موسوی رکنی

استاد مشاور:

حجة الاسلام والمسلمین دکتر سیدیوسف علوی وثوقی

نگارش:

بهمن معظمی گودرزی

زمستان ۱۳۸۱

۴۵۶۷۲

تقدیم به:

امیر عشق و عرفان، امام مہر و صفا

حضرت علی (ع)

و

مادرم: پاک ترین و مقدس ترین ہدیہ خدا

پدرم: آخرین پناہ گاہم در زندگی بعد از خدا

تقدیر و تشکر:

بر خود فرض می‌دانم از کلیه کسانی که در طرح، تدوین و نگارش پایان‌نامه‌ی حاضر نقش داشتند بخصوص استاد فرزانه جناب آقای سیدعلی اصغر موسوی رکنی که با راهنمایی‌های ارزشمند خود مرا در نگارش این رساله یاری کردند و همچنین استاد محترم مشاور جناب آقای سید یوسف علوی وثوقی، که از پیشنهادهای و راهنمایی‌های و نقدهای سازنده‌ی ایشان در سامان‌دهی و ارتقاء پایان‌نامه بهره بردم، کمال تشکر و سپاسگزاری را داشته باشم.

چکیده:

حمل در شکم مادر را جنین گویند. از زمان انعقاد تا هنگام زایمان، دوران جنینی نام دارد جنین دارای احکام و حقوقی است.

الف. حقوق کیفری جنین یا احکام جنین: این احکام اگر چه ارتباط مستقیمی با خود جنین ندارند و مآلاً در ارتباط با او هستند اما به جهت اثری که جنین بر نحوه اجرای این احکام دارد بررسی می‌شوند، در این بخش از موضوعاتی همچون تأثیر جنین در عدم اجرای مجازاتهایی چون حدود و قصاص و تعزیرات، نحوه محاسبه دیه جنین، ولی دم واقع شدن جنین و رویه عملی امروز دادگاهها در برخورد با مسائلی همچون سقط جنین، بحث شده است.

ب. حقوق جنین: با دارا بودن دو شرط موجود بودن و زنده متولد شدن از همه‌ی حق و حقوق خود بهره‌مند می‌گردد اگر چه این دارا شدن حق بصورت معلق است و منوط به وجود شرط متأخر یعنی زنده متولد شدن او می‌باشد. حقوقی که جنین اهلیت تمتع آنرا دارد عبارتند از: وصیت، وقف، ارث و نفقه، که البته در مورد نفقه اختلاف نظر وجود دارد که آیا نفقه مطلقه حامله بخاطر حمل است یا بخاطر مادر او. از دیگر ویژگیهای جنین این است که موجب می‌شود دوران عده‌ی زن حامله کوتاهتر یا طولانی‌تر گردد.

در بحث تلقیح مصنوعی، انواع تلقیح، مشروع یا نامشروع بودن آن، رابطه‌ی صاحبان نطفه با فرزند متولد شده از طریق تلقیح مصنوعی و نظرات فقهاء، مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	الف) «اهمیت بحث»
۳	ب) «پیشینه بحث»
۴	ج) «روش تحقیق»
۴	د) «محدودیت»

۶	فصل اول: کلیات
۶	بخش اول: مفردات عنوان
۶	مبحث اول: احکام
۶	گفتار اول: معنای لغوی
۷	گفتار دوم: معنای اصطلاحی
۸	گفتار سوم: تقسیم بندی حکم
۸	الف - حکم تکلیفی:
۹	ب - حکم وضعی:
۹	مبحث دوم - مراحل رشد و تکامل جنین از نظر پزشکی:
۱۲	مبحث سوم - فقه
۱۲	گفتار اول - تعریف فقه
۱۳	گفتار دوم - قیود تعریف
۱۴	مبحث چهارم - تعریف فقه امامیه و تاریخچه آن
۱۶	مبحث پنجم: قوانین
۱۶	گفتار اول: تعریف قانون
۱۷	گفتار دوم: تقسیمات قانون
۱۸	الف - قانون مدنی
۱۹	ب - قانون مجازات اسلامی
۲۰	بخش دوم: حقوق

۲۰	مبحث اول- تعریف حق
۲۰	گفتار اول: معنای لغوی
۲۱	گفتار دوم- تعریف اصطلاحی
۲۳	مبحث دوم: تفاوت بین حق و حکم:
۲۴	بخش سوم: تاریخچه حقوق جنین
۲۴	گفتار اول- حقوق جنین در دوره ایران باستان
۲۴	گفتار دوم- حقوق جنین در دوره اسلامی:
۲۵	گفتار سوم: حقوق جنین در دوره حقوق جدید ایران

۲۷	فصل دوم: حقوق کیفری جنین
۲۷	بخش اول: حدود
۲۷	مبحث اول: مفاهیم
۲۷	گفتار اول- مفهوم لغوی حد
۲۸	گفتار دوم- مفهوم اصطلاحی
۳۰	مبحث دوم: تاثیر جنین در عدم اجرای حدود
۳۳	بخش دوم- قصاص
۳۴	مبحث اول- مفاهیم
۳۴	گفتار اول- مفهوم لغوی قصاص
۳۴	گفتار دوم- مفهوم اصطلاحی قصاص
۳۷	مبحث دوم: تاثیر جنین در عدم اجرای قصاص
۳۷	گفتار اول: عدم قصاص زن باردار
۳۷	الف) آیات
۳۸	ب) روایات
۳۹	گفتار دوم: ادعای حاملگی زن محکوم به قصاص
۴۰	گفتار سوم: مدتی که ولی دم باید صبر کند
۴۰	گفتار چهارم: مسئولیت اجرای حکم قصاص بر زن باردار
۴۱	الف) اقدام ولی دم بدون اذن حاکم
۴۱	ب) اقدام ولی دم با اذن حاکم

- ۴۱ ..... (۱) عالم بودن حاکم و ولی دم:
- ۴۱ ..... (۲) جاهل بودن حاکم و ولی دم:
- ۴۱ ..... (۳) جاهل بودن حاکم و عالم بودن ولی دم
- ۴۲ ..... (۴) عالم بودن حاکم و جاهل بودن ولی دم
- ۴۲ ..... فرع فقهی: نحوه اثبات حاملگی
- ۴۳ ..... فرع - رویه عملی
- ۴۴ ..... مبحث سوم - ولی دم واقع شدن جنین
- ۴۴ ..... گفتار اول: حمل به تنهایی ولی دم باشد
- ۴۵ ..... الف) حمل تنها وارث مقتول باشد
- ۴۶ ..... ب) وارث دیگری همواره با حمل موجود باشد
- ۴۶ ..... گفتار دوم: حمل با وارث کبیر دیگر ولی دم باشد و قتل هم عمدی باشد
- ۴۸ ..... گفتار سوم: حمل همراه با اولیاء دم صغیر ولی دم باشد و قتل هم عمدی باشد
- ۴۸ ..... گفتار چهارم: حمل همراه با اولیاء دم صغیر و کبیر ولی دم باشد و قتل هم عمدی باشد
- ۴۹ ..... گفتار پنجم: حمل با اولیاء دم کبیر و صغیر ولی دم باشد و قتل هم غیر عمدی باشد
- ۵۲ ..... بخش سوم: دیات
- ۵۲ ..... مبحث اول: مفاهیم:
- ۵۲ ..... گفتار اول: مفهوم لغوی دیه:
- ۵۲ ..... گفتار دوم: مفهوم اصطلاحی دیه:
- ۵۲ ..... الف- دیه از دیدگاه فقهای شیعه:
- ۵۳ ..... ب- دیه از دیدگاه قرآن:
- ۵۳ ..... ج- دیه در اصطلاح حقوق
- ۵۵ ..... مبحث دوم: سقط جنین
- ۵۵ ..... گفتار دوم: تاریخچه سقط جنین
- ۵۵ ..... الف- سقط جنین در قبایل اولیه بشری:
- ۵۵ ..... ب- سقط جنین در قانون حمورابی:
- ۵۵ ..... ج- سقط جنین در ایران باستان:
- ۵۶ ..... د- سقط جنین در کشورهای غربی
- ۵۶ ..... گفتار دوم- مفاهیم
- ۵۶ ..... الف- مفهوم لغوی سقط جنین
- ۵۷ ..... ب- مفهوم اصطلاحی سقط جنین

- گفتار سوم - ارکان بزه سقط جنین ۵۹
- الف - رکن مادی سقط جنین ۵۹
- ۱ - فعل مرتکب ۵۹
- ۲ - حامله بودن زن: ۶۰
- ۳ - رابطه سببیت: ۶۱
- ب - رکن معنوی یا روانی ۶۱
- ج - رکن قانونی ۶۲
- گفتار چهارم: احکام سقط جنین از دیدگاه فقه و قانون ۶۲
- ۱ - احکام سقط جنین از دیدگاه فقه ۶۲
- ۲ - احکام سقط جنین از دیدگاه قانون ۶۳
- الف - دیه سقط جنین: ۶۳
- (۱) دیه سقط جنین قبل از ولوج روح: ۶۴
- ۱-۱ مرحله اول: نطفه ۶۴
- ۲-۱ مرحله دوم: علقه ۶۴
- ۳-۱ مرحله سوم: مضغه ۶۵
- ۴-۱ مرحله چهارم: عظم ۶۵
- ۵-۱ مرحله پنجم: کامل شدن رشد جسمانی جنین پیش از تروح ... ۶۵
- (۲) دیه سقط جنین بعد از ولوج روح: ۶۶
- ب - سقط جنین همراه با قتل مادر: ۶۷
- ج - دیه اعضاء جنین: ۶۸
- د - دیه عمد و شبه عمد و خطا در سقط جنین: ۶۸
- ۱ - مسئول پرداخت دیه: ۷۰
- ۲ - مدت پرداخت دیه: ۷۳
- ۳ - تعدد جنین: ۷۳
- ۴ - مباشرت مادر در سقط جنین: ۷۴
- فرع فقهی - نظر امام در خصوص سقط جنین ۷۴
- گفتار پنجم - احکام متفرقه سقط جنین ۷۶
- الف - دیه جنین ناشی از زنا ۷۶
- تفاوت دیه‌ی جنین با دیه میت: ۷۶
- ج - دیه جنین ذمی: ۷۷

۷۸	.....	فرع فقهی:
۷۸	.....	آیا اخراج جنین مرده از شکم مادر جرم است؟
۷۹	.....	فرع: آئین نامه انتظامی پزشکی سقط جنین.
۸۱	.....	مبحث چهارم - تعزیرات
۸۱	.....	مبحث اول - مفاهیم
۸۱	.....	گفتار اول - مفهوم لغوی.
۸۱	.....	گفتار دوم - مفهوم اصطلاحی.
۸۳	.....	مبحث دوم - جرایم ارتكابی.
۸۳	.....	گفتار اول - ضرب یا اذیت و آزار زن باردار.
۸۴	.....	گفتار دوم: فراهم آوردن موجبات سقط جنین یا دلالت به آن
۸۶	.....	گفتار سوم: سقط جنین بوسیله پزشک بعنوان طبابت

۸۹	.....	فصل سوم: حقوق جنین
۸۹	.....	بخش اول: ارث برای جنین
۸۹	.....	مبحث اول: مفاهیم.
۸۹	.....	گفتار دوم - معنای اصطلاحی
۹۰	.....	مبحث دوم: ارث در میان ملل گذشته
۹۰	.....	گفتار اول - یهود.
۹۱	.....	گفتار دوم - مسیحیان
۹۱	.....	گفتار سوم - عصر جاهلیت
۹۲	.....	گفتار چهارم - اسلام
۹۲	.....	مبحث سوم: آیات و روایات ارث
۹۵	.....	مبحث چهارم: موجبات ارث
۹۵	.....	گفتار اول - سبب
۹۵	.....	الف - زوجیت
۹۶	.....	ب - ولاء
۹۷	.....	گفتار دوم - نسب
۹۷	.....	الف - خویشاوندی طولی یا عمودی.

- ب- خویشاوند عرضی یا در خط اطراف ۹۸
- مبحث پنجم: شرایط ارث ۹۹
- گفتار اول- موت مورث ۹۹
- گفتار دوم- وجود ترکه برای متوفی ۹۹
- گفتار سوم- وجود وارث ۱۰۰
- مبحث ششم- موانع ارث ۱۰۰
- گفتار اول- کفر ۱۰۱
- گفتار دوم- قتل ۱۰۱
- گفتار سوم- لعان ۱۰۲
- گفتار چهارم- حمل ۱۰۲
- مبحث هفتم- شرایط ارث حمل ۱۰۳
- گفتار اول- انعقاد نطفه قبل از فوت مورث ۱۰۳
- گفتار دوم- زنده متولد شدن حمل یا لزوم شخصیت یافتن حمل: ۱۰۵
- مبحث هشتم- تقسیم ترکه ۱۱۱
- گفتار اول- صورت عدم جواز تقسیم ترکه ۱۱۱
- گفتار دوم- صورت جواز تقسیم ترکه ۱۱۲
- بخش دوم - نفقه ۱۱۷
- مبحث اول- مفاهیم ۱۱۷
- گفتار اول- معنای لغوی ۱۱۷
- گفتار دوم- معنای اصطلاحی ۱۱۸
- الف- نفقه در فقه و حقوق ۱۱۸
- ب- نفقه در آیات و روایات ۱۱۹
- مبحث دوم- اسباب وجوب نفقه ۱۲۱
- گفتار اول- قرابت ۱۲۱
- گفتار دوم- زوجیت ۱۲۱
- مبحث سوم- شرایط وجوب نفقه زوجه ۱۲۲
- گفتار اول- عقد نکاح دائم ۱۲۲
- گفتار دوم- تمکین کامل زوجه ۱۲۳
- مبحث چهارم- ویژگیهای نفقه زوجه ۱۲۴
- گفتار اول- تقدم نفقه زوجه بر نفقه اقارب: ۱۲۴

- گفتار دوم - ممتاز بودن طلب زوجه: ۱۲۴
- گفتار سوم - نفقه گذشته زوجه قابل مطالبه است: ۱۲۴
- گفتار چهارم - نفقه زن از حقوق و تکالیف متقابل نیست: ۱۲۵
- گفتار پنجم - ملائت و عدم ملائت زوجین: ۱۲۵
- مبحث پنجم - انواع نفقه ۱۲۶
- گفتار اول - مسکن ۱۲۶
- گفتار دوم - پوشاک ۱۲۷
- گفتار سوم - خوراک ۱۲۷
- گفتار چهارم - خادم ۱۲۸
- گفتار پنجم - اثاث منزل ۱۲۹
- مبحث ششم - نفقه زن پس از انحلال زوجیت ۱۲۹
- گفتار اول - در مدت عده طلاق رجعی ۱۲۹
- گفتار دوم - در مدت عده طلاق بائن حامل ۱۳۰
- ثمره بحث ۱۳۲
- گفتار سوم - در مدت عده فسخ زن حامل ۱۳۴
- گفتار چهارم - زن حامل در عده وفات شوهر ۱۳۴
- فرع فقهی: هزینه‌های زایمان ۱۳۵
- بخش سوم - وقف برای جنین ۱۳۶
- مبحث اول - مفاهیم ۱۳۶
- گفتار اول - معنای لغوی ۱۳۶
- گفتار دوم - معنای اصطلاحی ۱۳۷
- مبحث دوم - شرایط صحت وقف ۱۳۸
- گفتار اول - شرایط واقف ۱۳۸
- گفتار دوم - شرایط مال موقوف ۱۳۹
- گفتار سوم - شرایط موقوف علیه ۱۳۹
- الف - زمان موجود بودن: ۱۴۰
- ب - اهلیت تملک موقوف علیه ۱۴۱
- ۱ - نظر فقها ۱۴۱
- ۲ - ادله فقها ۱۴۳
- ۳ - قانون مدنی ۱۴۴

- ج- وقف بر او مباح باشد یعنی حرام نباشد ۱۴۴
- بخش چهارم- وصیت برای جنین ۱۴۴
- مبحث اول- مفاهیم ۱۴۵
- گفتار اول- معنای لغوی ۱۴۵
- گفتار دوم- معنای اصطلاحی ۱۴۵
- مبحث دوم- وصیت در یک دید کلی ۱۴۷
- گفتار اول- انواع وصیت ۱۴۷
- الف- وصیت تملیکی ۱۴۷
- ب- وصیت عهدی ۱۴۸
- گفتار دوم- ارکان وصیت ۱۴۸
- گفتار سوم- وصیت عقد است یا ایقاع ۱۴۹
- گفتار چهارم: وصیت عهدی یا تملیکی کدام یک در رابطه با جنین است؟ ۱۵۰
- مبحث سوم- شروط صحت وصیت برای جنین ۱۵۱
- گفتار اول- موجود بودن جنین هنگام وصیت ۱۵۲
- فرع: نحوه اثبات وجود جنین ۱۵۳
- گفتار دوم- زنده متولد شدن جنین ۱۵۴
- فرع- وضعیت موصی به در صورت سقط جنین ۱۵۶
- مبحث چهارم- ولایت بر جنین ۱۵۷
- گفتار اول- قبول وصیت از طرف جنین ۱۵۸
- گفتار دوم- رد وصیت از جانب جنین ۱۵۹
- فرع فقهی- تقسیم موصی به در صورت تعدد جنین: ۱۶۰

- ضمیمه اول: تلقیح مصنوعی ۱۶۲
- مبحث اول- تاریخچه تلقیح مصنوعی ۱۶۲
- مبحث دوم- انواع تلقیح مصنوعی: ۱۶۳
- الف) تلقیح مصنوعی با اسپرم شوهر: ۱۶۳
- ۱- جواز یا حرمت تلقیح مصنوعی با اسپرم شوهر: ۱۶۳
- ۲- وضع فقهی و حقوقی طفل متولد از تلقیح مصنوعی با اسپرم شوهر: ۱۶۴

- ب) تلقیح مصنوعی با اسپرم مرد بیگانه (غیر شوهر): ۱۶۵
- جنبه کیفری و جرم بودن تلقیح اسپرم غیر شوهر: ۱۶۵
- ۱- زنا محسوب شدن عمل: ۱۶۵
- ۲- حرمت تلقیح اسپرم غیر شوهر به جهات اخلاقی و مصالح جامعه: ۱۶۶
- فتاوی فقهای امامیه ۱۶۸
- استفتاء پژوهشکده ابن سینا ۱۶۸
- یک: حضرت آیت الله بهجت: ۱۶۹
- دو: حضرت آیت الله سیستانی ۱۷۰
- سه: حضرت آیت الله فاضل لنکرانی: ۱۷۱
- چهار: حضرت آیت الله صانعی ۱۷۱
- پنج: حضرت آیت الله خامنه‌ای: ۱۷۳

- ضمیمه دوم - عده زن حامله ۱۷۵
- مبحث اول - مفاهیم ۱۷۵
- گفتار اول - معنای لغوی عده ۱۷۵
- گفتار دوم - مفهوم اصطلاحی عده ۱۷۶
- مبحث دوم: عده طلاق ۱۷۹
- گفتار اول - مدت عده ۱۷۹
- الف - زنان مطلقه به طلاق بائن ۱۷۹
- ب - زنان مطلقه به طلاق رجعی ۱۸۰
- ۱- چگونگی احتساب سه طهر: ۱۸۱
- ۲- حداقل ایام عده: ۱۸۱
- ج - زنان مطلقه‌ای که حامله باشند: ۱۸۲
- ۱- بارداری از شوهر ۱۸۲
- ۲- بارداری از زنا ۱۸۳
- ۳- بارداری از طریق وطی به شبهه ۱۸۴
- قانون مدنی ۱۸۴
- ۴- ادعای زوجین در مورد انقضای عده ۱۸۵

- ۱۸۵ ..... ۵- اختلاف نظر زوجین در زمان وضع حمل
- ۱۸۶ ..... گفتار دوم - زمان شروع عده
- ۱۸۶ ..... الف) صورتی که طلاق حضوراً صورت گیرد:
- ۱۸۶ ..... ب) صورتی که طلاق غیاباً صورت گیرد:
- ۱۸۷ ..... مبحث سوم - عده وفات
- ۱۸۷ ..... گفتار اول - عده وفات در زنان غیر حامله
- ۱۸۷ ..... گفتار دوم - عده وفات در زنان حامله
- ۱۸۸ ..... فرع: زمان شروع عده وفات
- ۱۸۸ ..... الف) در حالی که شوهر در حال حضور فوت کرده باشد:
- ۱۸۸ ..... ب) در حالی که شوهر در حال غیبت فوت کرده باشد:

- ۱۹۰ ..... خاتمه و نتیجه گیری

- ۱۹۴ ..... منابع و مأخذ

